

אודות החברותא והעיון בליקוטי מוהר"ן

לזה. וכך נהגתי בכל מקום שכתבתי הערה ולפי מסקנת ההערה ביארתי את הפשט המשולב בגרסא.

וכל זה עדיין בחי' "הזורעין בדמעה", כי עיקר ה"ברינה יקצורו" זה למצא את החוט החזק שיחרוז את כל החרוזים היטב דהיינו לתפוס את מהלך התורה באופן שכולל את כל הפרטים בלא שישאר פרט מיותר שכביכול אין בו צורך למהלך התורה.

וזה השתדלתי לעשות אחרי לימוד כל התורה בעיון, כתבתי הקדמה לתורה, שהכוונה בה לבד מביאורי מושגים קשים להבנה, העיקר לעשות סיכום קצר שכולל את כל החרוזים, ופושט את כל הספיקות כפי שנתבררו בעיונים שבהערות. (אמנם כיון שאין ביהמ"ד בלא חידוש גם בהקדמה נתחדשו דברים שלא תמיד העתקתי אותם להערות) (זו היתה כוונתי ועדיין אני מצפה להצליח יותר)

*

בעניין הלימוד מניה וביה

זה פשוט שהעצה היחידה שרבנו נתן כיצד ללמוד את ספרו היא מה שאמר לרבי אהרן דרב (הרב של ברסלב) למה לא תעיין בספרי עד שיעלה על דעתך איזה קושיא? ואח"כ תוסיף ותעיין בו עד שתבין ותדע את התרוץ שעל זה (ככבי אור שיחות וספורים מג, וראה גם פל"ח אות ג' על תורה יב).

מלשון השיחה הזו, בפשטות נראה שהכוונה ותעיין בו עד שתבין, הכוונה בכל הספר, אבל אפשר שרמז לו תעיין בו באותו מקום שעלה בדעתך הקושיא. דהיינו באותה תורה.

אלא שרואים בכמה מקומות שמוהרנ"ת מצא את התרוץ גם בתורות אחרות, וגם בספרים אחרים, ובקבלת האריז"ל. וכן רואים שכך נהגו הפל"ח, ובאיבי הנחל, ומי הנחל, שלא חששו מללמוד מתורה לתורה.

דפי הליקוטי מוהר"ן בצורת הדף נלקחו מליקוטי מוהר"ן המדויק, מהדורת תקפא שהיא גרסת מוהרנ"ת שהדפיס בביתו, מוגה בהשוואה לשאר מהדורות. ובתוספת מ"מ הישנים וחדשים. והביאור חברותא הוא שילוב ביאור הפשט בתוך הגרסה הזו.

הביאור מורכב מג' חלקים:

החלק הראשון – ביאור הפשוט, ששולב בגרסת התורה והוא מסקנת העיון שבהערות.

החלק השני – ההערות קושיות ותירוצים, ופתיחת כל המראה מקומות עם מפרשיהם כדי שהלומד יוכל בעצמו לדון בדיוק הדברים ולא יוכרח לסמוך עלי. שעל כן נקרא חיבור זה חברותא, כי הכוונה להיות עזר ללומד ולא ספר חידושי תורה אע"פ שמובלעים בו גם הרבה חדושים.

והשלישי – היא הקדמה לתורה שהיא מבט כללי על התורה, שאמור לקשור את כל חלקי התורה בקשר אחד.

ועוד גם לבאר נושאים שבמיוחד קשים להבנה בתורה.

ההקדמה – בנויה על מסקנת העיון שבהערות לכן אין בה כמעט ראיות למבואר בה.

בתקופה אחרונה (משנת תשפא) אספתי את הקושיות כחלק מההקדמה (למעשה זה כמעט רק בתורות הקצרות, ובארוכות מקווה לקבצן לפני כל אות כדי לקרב את הקושיא לתירוץ המובלע בגרסת התורה)

דרך הלימוד

נ"ל לדמות למחרוזת כי כל תיבה ומשפט בתורה הן חרוז נפלא שצריך לעיין בו תחילה בפני עצמו ללמוד אותו היטב, ולכן בזה גלשתי גם מעבר לקשר העניין לתורה, ואח"כ לעיין בו כיצד נקשר לתורה, וכן לעבור מחרוז לחרוז אע"פ שעדיין לא נקשרו היטב החרוזים כולם זה

אודות החברותא והעיון בליקוטי מוהר"ן

כללית ולא שייכת דווקא למהלך של התורה ממנה רוצה ללמוד. אבל בוודאי שתחילה צריך לחפש כל תירוץ מניה וביה. אלא שלא תמיד זה אפשרי, כגון בתורות הקצרות שרואים בחוש שעל פי רוב א"א ללמוד מניה וביה. ועל כן צריך משנה זהירות כשלומד עפ"י הקדמות ממקום אחר.

ובעיקר צריך להיזהר כשגומר תורה אחת ומתחיל תורה חדשה, ועדיין הוא סבוך עם מהלך התורה הקודמת וממילא מתבארת התורה החדשה לא במהלך המיוחד לה אלא במהלך של התורה הקודמת שלמד. ע"כ צריך בין לימוד תורה אחת לשניה איזה הפסק ולהיכנס למהלך התורה החדשה כאילו מתחיל ללמוד מחדש לגמרי.

*

כיצד ללמוד את הליקוטי מוהר"ן

בתורות הארוכות נ"ל דבר ראשון אחרי שקראתי את התורה כמה פעמים, לסכם כל אות להבחין במהלך של התורה, כי בדרך כלל רבנו בתחילת התורה מבאר את התכלית שאליה רוצה להגיע, ואחר שלב אחרי שלב מבאר כיצד להגיע אליו. וגם כשנראה שיש כמה יעדים חשובים בתורה צריך לברר את המהלך העיקרי. אלא שלא תמיד הוא בסדר ולפעמים נדמה שהיעד הוא לא מה שפתח בו, על כן צריך לסכם כל אות ולברר היטב את המהלך כיצד מתחילים ומה בדיוק היעד.

בכלליות הכלל שתחילה צריך ללמוד בלי להקשות כלום רק לנסות להבין את פני הדברים ורק אח"כ להקשות ואח"כ לתרץ וליישב את המהלך. ונ"ל שזה רמוז בתורה ב' תנינא אות ד' שהאמת מאיר ברבוע הדבור ע"י ג' שמות קל

אמנם מסתבר שצריך לזה מדמה מבורר, ובעיקר שלא לבאר תורה אחת עפ"י מהלך של תורה אחרת, אלא רק אחרי שכבר מתיישב אצלו היטב המהלך של התורה שלומד עתה, אזי יכול בזהירות לדמות עניין מסויים שלומד לעניין דומה בתורה אחרת, ובבחי' דברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אחר (ירושלמי ר"ה ג'ה').

גם ביאור הליקוטים לרבי אברהם בן נחמן טולטשינער בנוי בעיקר מקושיות ותירוצים, וקורא לזה פליאות. אלא שקבע כלל לעצמו כל תורה ללמוד רק מניה וביה. (אלא שקשה כיצד לנהוג בזה בתורות קצרות וכידוע שבהם אין ביאור הליקוטים)

אמנם במאמרים שכתב ראב"ן לא הקפיד על זה (כגון מאמר אמונה בידיעה רוחנית. שכתב שם בהערה שלפני ההקדמה וז"ל - גם מה שחילקתי אותו בחיבור המיוחד בפני עצמו הוא מחמת שיצאתי בו קצת מדרכי ביאורי שבספרי, שעירבתי והרכבתי דבריו הק' ממאמר לחברו כמבואר לקמן מזה בפנים. עכ"ל. והביאור נראה פשוט כי כשרוצים ללמוד על נושא מסויים כיצד למד אותו רבנו, צריך ללמוד בכל התורות שדיבר בהם על נושא זה/א. ורק כשלומד כל תורה לעצמה, כיון שהיא פן אחד מיוחד בנושא, צריך ללמוד את המיוחד בפן המסויים הזה מניה וביה.

ובאמת העניין הזה ללמוד כל תורה רק מניה וביה הוא גילוי נפלא, שגילה רבי אברהם בן נחמן, שבכל תורה, כל התירוצים על הקושיות שבה נמצאים בתורה בעצמה.

אלא שנראה פשוט שכמו שרבנו סמך על המעיין בספרי האריז"ל וכיו"ב שידע לאיזה הקדמה שם שייך העניין, כך מסתמא גם מתורה לתורה אפשר ללמוד יסוד והקדמה שהיא

על פלוני שמה שאמר היא לטעמי שסובר כך בכל מקום. אלא טעמו של ראב"ן כיון שלנו קשה לעמוד על שיטתו של רבנו, ולפעמים מהלך בתורה אחד נדמה לנו שהיא שיטתו ולומדים בו מהלך בתורה אחרת בטעות.

א"נ פשוט מה שראב"ן לימד שבכל תורה נמצא כל הנצרך לביאור שלה ועיקר הלימוד הוא רק מניה וביה. שאין הכוונה שבכל תורה יש יסודות אחרים. כי בודאי רק שוטה אין לו שיטה משלו בכל התורה, ובודאי לרבנו כמו לכל חכמי הגמרא היתה שיטה משלו כמו שאמרו בגמ' כמה פעמים

אודות החברותא והעיון בליקוטי מוהר"ן

ועיקר חשוב כיון שלומד תורה של הצדיק, צריך שיהיה דמות דיוקנו ופניו של הצדיק לנגד עיניו, דהיינו האמת שלו, דהיינו ההלך רוח שלו, כדי לדעת בכל דיבור להיכן הרוח נושבת, להבין את התורה לפי הלך המחשבה של צדיק, להבין להיכן הוא רוצה להוליך אותי בדבוריו. כמבואר תורה קצב. (כי רואים בחוש הרבה פעמים שלומדים חדשים מובילים את הלימוד בכוון ההקדמות שהתרגלו אליהם, והרבה פעמים הם רחוקות מדעת רבנו)

*

כיצד מתחילים

כשמתחיל ללמוד תורה לא מבעי כשהכל לא מובן, אבל גם כשנראה שהכל מובן, בדרך כלל הסיבה כיון שבאמת לא הבנתי עומק בתורה. וצריך לעיין היטב עד שמוצא קושיא. דהיינו או סתירה מניה וביה, או סתירה מהקדמה במקום אחר, או מדברי חז"ל, או אפילו מתורה אחרת. כי להקשות צריך הכל.

כמובן שהעיקר היא קושיא שעוזרת להבין את עומק הכוונה הפרטית והכללית. אבל בדרך הלימוד צריך להקשות כל קושיא גם פשוטה מאד, ואפילו קושיא שהתירוץ עליה ברור, אבל היא עוזרת לסדר את המהלך בראש. ועל כן צריך להקשות גם מתורה לתורה, כדי להבין את החילוק בין אותו עניין כיצד הוא מתבאר בכל תורה אופן אחר, כדי שלא לטעות שהם עניין אחד. (לדוגמא עניין השכל שבכל דבר בתורה א' והרמזים שהקב"ה שולח לאדם בתורה נד, ראה בקיצור לק"מ השלם שלמד דהיינו הך, ובאמת אפשר למצא חילוק)

*

אלקים ה'. כי כמו שאת האמת בעולם גילה תחילה אברהם העברי¹, ואחריו פחד יצחק ואח"כ אמת ליעקב, כך לגלות את האמת בכל סוגיא צריך תחילה בקל חסד להבין הפשט ולעבור ולדלג על הקושיות, ואח"כ אלקים דין לחזור ולבדוק את הקשיים², ואח"כ לתרץ וליישב ולהבין מהלך ישר אמיתי בסוגיה. וזה בחי' שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן, שתחילה בונה ואח"כ מחריב בקושיות, ושוב דייקא מהשברים בונה עולם מתוקן³.

וזה בחי' (גיטין מג:) אין אדם עומד על דברי תורה אא"כ נכשל בהם. ויש לשאול כיצד יודע שנכשל, אלא כשבוחן אם דבריו לא עומדים בסתירה למקום אחר, ודהיינו למצא קושיות.

וראה ב"מ פד. כמה בכה רבי יוחנן כשריש לקיש נפטר רק בגלל שעל כל דבר שאמר, היה ר"ל מקשה לו כ"ד קושיות, וע"י שהיה מתרץ אותם רווחא שמעתא. ולא ניחא ליה ברבי אלעזר בן פדת אע"פ דמחדדן שמעתיה, והיה מביא ראיות לדבריו.

ונ"ל פשוט שכמו כל סוגיא בגמרא כך יש ללמוד את הליקוטי מוהר"ן, דהיינו ללמוד כל קטע דהיינו כל דיבור עם הראיות והפסוקים שלו כסוגיא בפני עצמה, ואיך מתקשרת למהלך התורה. וכל פסוק כיצד משתלב בו הביאור או הדרש שלמד בו רבנו. ולעיין בכל ראייה שמביא רבנו, האם הבנתי נכון כיצד היא מבארת את הקושי שבאה לבאר. ולעיין בליקוטי הלכות וליקוטי תפילות וליקוטי עצות כיצד מוהרנ"ת למד את הסוגיה הזו. ואח"כ לבחון את הלימוד עפ"י הח"י כללים של ראב"ן.

ואח"כ העיקר לתפוס את מהלך התורה בלי לאבד את הפרטים, דהיינו שלא יישאר איזה פרט שלא קשור למהלך, ולהבין מה מתחדש.

¹ וכך ברא הקב"ה את העולם תחילה עקודים ואח"כ נקודים ואח"כ ברודים כמבואר בע"ח.

² בראשית יד יג אברם העברי פרש"י עפ"י ב"ר שבא מעבר הנהר.

³ כי גדר הדין שמחזיר כל דבר לשרשו, וכך הוא העיון לחזור לבדוק כל דבר עם מתאים לשרשו.

אודות החברותא והעיון בליקוטי מוהר"ן

שמעתי אומרים

הפורח באויר [ולא איפשט להו חד] אמר רבא רבותא למבעי בעיי? כי פשוט ששם הכוונה לקושיות לסתור שלא על מנת לבנות.

רואים בחוש אפילו בתורה קצרה ביותר של רבנו שנדמה שהכל מובן, ואחרי עיון נמצא בה הרבה קושיות שמשנות את הפשט.

ונ"ל שזו הכוונה שאמר (חי"מ שס) שהתורה שלו והיא רק פסולת ונמוכה אלפי אלפים ורבי רבבות מדרגות ממה שהשיג וא"א לומר נמוך יותר. עכ"ל. ונ"ל הטעם שאמר שא"א לצמצם יותר, הכוונה באופן שישאר הקדמה. כי כל צמצום נוסף הוא כבר מהלך אחד מכמה מהלכים שיש בביאור התורה.

על כן בהכרח שכל תורה של רבנו הפשט הפשוט כיון שכולל שבעים פנים לתורה א"א ללמוד אותה שרוצה למצא את הפן השייך לו אלא ע"י קושיות ותירוצים.

ועיין חיי מוהר"ן אות שסב התורות והמאמרים שפספריו הקדושים הם פלילות, וכל מה שאתה ממשימש בהם אתה מוצא בהם טעם נפלא וחדש ומתוק לחך ומאיר עינים מאד, ויש בהם עמקות גדול בדרך פשט ובדרך סוד ונסתר. כי כל התורות יש בהם סודות נסתרים ונפלאים ונוראים מאד מאד. ואי אפשר לבאר זאת:

ועיין תורה רמה כיצד התורה של הצדיק היא כמו שנכנס מחדר לחדר, וכל חדר הוא רק דמיון והצגה של התורה שמתגלה בחדר שלפנים מהחדר וכן הולך ומעמיק ומגלה חדרים לפנים מחדרים בכל חדר עומק ואור נפלא יותר. נראה שרמז בזה כיצד ללמוד את ספרו, שצריך להיכנס מחדר לחדר, ובכל חדר לדעת שהוא רק דמיון לתורה שבחדר הפנימי יותר. ועי"ש שצריך להיזהר בזה מאד כי יש חידושי תורה שהם מהיכלי התמורות והם כדמיון התורה האמיתית ועומדים כקליפה המכסה את הפרי. וכשלומד את תורת הצדיק תחילה נכנס בקליפה ורק אם מתגבר להבין שיש עומק לפנינו מעומק זוכה ליותר עומק.

לפני שאני מתפלפל אני רוצה להבין פשט. וזה אמת במה שנוגע לפלפול סתם שהוא רק פרפראות לתורה. אבל עיון להבין בדרך קושיא ותירוץ הוא עיקר הבנת הפשט. וכמו שא"א להבין היטב את המשניות בלי קושיות ותירוצי הגמרא (כמ"ש רש"י ב"מ לג: הוי זהיר בתלמוד דהיינו בגמרא, שהוא תירוץ [טעמי] המשניות. וכעין זה כתבו התוס' שם – שונאיכם אלו בעלי משנה שסבורים לידע כמו בעלי גמרא ואינם יודעים בירור הדבר) כך הליקוטי מוהר"ן הוא הקדמות שא"א להבין את הכוונה בלי להקשות ולתרוץ.

כי הפשט יוצא מהעיון, וכמו שאסור לפסוק הלכה מהמשנה שעל כן למדן הוא הלומד גמרא דווקא, דהיינו את הקושיות והתירוצים שעל המשניות. וכן רואים בחוש, וגם נלמד משאלת רבנו לרבי אהרן דרב, שהליקוטי מוהר"ן נכתב כמו המשניות שהרבה פעמים הפשט נעלם מאחורי סתירה וקושיא.

וכמו שכתב החסד לאברהם מעין ב נהר כח – והדבקות בו ית' צריך שיהיה בלי מסך מבדיל בינך ובין תורתו וכיון שאתה מעיין בתורתו והיא רחוקה מידיעתך ונעלמת ממך ע"י קושיות שהם הקליפות המכסים את התורה ומעלימים אותה מעין שכלך, הרי הקליפות הם (מחיצות) [מחבת] ברזל בינך לבינו, ולכן אם חשק האהבה שקועה בלבך להדבק בו צריך שתחפש אחר הקושיא לשבר אותה ולבטלה ותדבק בתורה הנעלמת בתוך אותן קליפות, והעושה כך הרי הוא דבוק בתכלית הדבקות, וזו היא ההתבודדות הגדולה אשר מקרב אותך להש"י בלי מסך מבדיל בינך לבינו. עכ"ל.

האם יש עוד מחבר ספר שמבקש שילמדו את ספרו ע"י שיחפשו קושיות?

ואין להקשות מסנהדרין קו: אמר רבי [רבי אמי] ארבע מאה בעייתא בעו דואג ואחיתופל במגדל

אודות החברותא והעיון בליקוטי מוהר"ן

מהם את תכלית העיון והשכל בכל דבר. שמצד אחד שיבח מאד את האמונה התמימה של נשים ואמר שהגאולה תהיה ע"י האומרים תהלים. ומאיך פתח את ספרו בחיוב להסתכל בשכל של כל דבר, שזה תכלית העיון בכל דבר. ובתורה סב מצוה גדולה לחדד השכל. ובתורה קה תנינא אומר שע"י העיון בתורתו זוכים לברור המדמה.

על כן אין מקום לבלבול כלל אלא צריך ללמוד לקיים את הציווי כפשוטו, בתמימות לעיין ולעיין בתמימות.

דהיינו כיון שציווה לעיין צריך בתמימות לעיין כפי כוחי, ושהעיון גם הוא יהיה בתמימות, לא להחלש ממה שיש חריפים ממני ומחדשים גדולים ממני.

*

טויטע חסידים

נראה שאין עוד חסידות שרוב אנשיה כל כך עמי הארץ בספר של הרב'ה שלהם, אע"פ שאמר (חי"מ שמו) עליו שהוא אתחלתא דגאולה, ואמר שרוצה שילמדו אותו שני סדרים אחד בבקיאות ושני בעיון.

ושמעתי אומרים אני איש פשוט לומד בתמימות ולא נצרך לכל הפלפולים שלכם. ובאמת לדעת את הספר בע"פ מציל מתולעים בקבר כמבואר בדברי מוהרנ"ת. אבל השאלה מי שגם לא מנסה לפי הבנתו לעיין כדי לקבל את השכל ודעת של רבו ועי"ז לברר את המדמה לפי כוחו, האם הלימוד הפשוט יועיל לו גם להרגיש את כל התענוג שבהיכל הגוונים המשתנים של רבנו. ועיין תורה קצא אפשר

ובזה מיוחדת התורה של רבנו שיש בה א"ס עומק לפני מעומק, ובכל הבנה שמבין, אם יתעקש יוכל להיכנס לחדר פנימי יותר ולהבין עומק יותר. וצריך לזכור שהחיצוניות שהיא הקליפה, בדרך כלל יותר יפה מהאמת שהיא מכסה, (כמבואר בתורה כח), וזה ניסיון ללומד אם יתפס ליופי החיצוני ולביאור המליצי היפה ולא יחפש אמת פנימית מעשית יותר.

וראה עצות המבוארות (לרבי שמשון בארסקי) – בְּשִׁלּוּמֵי אֶת סִפְרֵיהֶם שֶׁל צְדִיקֵי אֲמֵת, צְרִיף לְלַמֵּד בְּעִיּוֹן וּמְתִינּוֹת גְּדוּלָה, בְּכִדֵי שְׂיָבִין אֶת חֲדוּשֵׁיהֶם הַנִּפְלְאִים, אֶת עֲמֻק דְּבָרֵיהֶם וּמְתִיקוֹתָם. כִּי הַדְּעוֹת הַנִּכְתָּבוֹת עַל גְּבֵי הַסֵּפֶר, אֹרֶם עֲלוֹם וּמְכֻסָּה. כִּי תִכְף שְׁנַעֲשֶׂה מִהֵן סֵפֶר, וְאַפְלוּ מִן הַתּוֹרוֹת הַגְּדוּלוֹת וְהַנְּשָׁגְבוֹת בְּיוֹתֵר, מְכַסִּים אֶת הַסֵּפֶר הַרְבֵּה הַרְבֵּה הַסֵּתֵרוֹת הַמְעֲלִימִים וּמְכַסִּים אֶת אֹר הַתּוֹרוֹת שְׂמֵקָן נַעֲשֶׂה הַסֵּפֶר, וְאַפְלוּ בְּרִיכַת הַסֵּפֶר מִסִּתְרָה הַרְבֵּה מְאֹד הַסֵּפֶר. עַל כֵּן צְרִיף לְעִיֵן הַיֵּטֵב בְּסִפְרֵי הַצְּדִיקִים בָּהֶם הוּא לּוֹמֵד, בְּכִדֵי שְׂיָבִין וְיִרְגִישׁ כְּרְאוּי אֶת הַחֲדוּשִׁים הַנִּפְלְאִים אֲשֶׁר בָּהֶם:

עוד ראה לק"ה שבועות ב' כא"ה שכל מה שמקבל מרבו צריך לידע שעדין אינו יודע כלל, עד היכן הדברים מגיעים וכו'. עכ"ל. והרבה מתבלבלים שא"כ מה לנו לעיין כל כך, הרי גם אחרי העיון צריך לדעת שלא מבינים. אבל זו בוודאי טעות גדולה מאד כי מה שאפשר להבין חייבים לנסות להבין, כמבואר שם בהמשך.

ואם רבנו ציווה ללמוד ספרו בעיון, וגם אמר שמי שטוען שספרו גבוה מדאי בשבילו הוא אפיקורס, הרי שהתמימות היא כן לעיין.

ובאמת נ"ל שזו מגדולת רבנו מה שדורש מאנשיו את תכלית התמימות ואעפ"כ דורש

שידע ויזיציא מדבריו צריך לידע ולהבין ולהאמין שעדין אינו יודע כלל עד היכן מגיעים עמקות דבריו העמקים מני ים וכו'. רק במה שהרש"ה יכול להתבונן מהם עצות לעבודתו יתברך כפי מדרגתו, אבל עצם תורתו ואפלו שיחותיו הקדושות אי אפשר להשיג בשום אופן וכמו שאמר רבותינו זכרונם לברכה, הרבה למדתי מרבותי ולא חסרתי מהם אלא וכו'.

ה' ליקוטי הלכות שבועות הלכה ב' אות כ"א – כל מה שמקבל מרבו צריך לידע שעדין אינו יודע כלל, כי כפלים לתושיה, כי מאד עמקו מחשבותיו, כי דבריו הם כמעין הנובע והם פחינת מים עמקים עצה בלב איש. וצריכין בכל פעם לעיין היטב בדבריו הקדושים ולחחר ולשאב מהם עצות נפלאות באופן שיוכל להציל את עצמו משטף מים רבים של זה העולם. וכל מה

אודות החברותא והעיון בליקוטי מוהר"ן

ותורה מזו תנינא ועוד... שמי שלא יכול לומר תורה באופן שכל אחד יבין רק מה ראוי לפי מדרגתו אסור לו לומר תורה. נמצא מי שסובר שהליקוטי מוהר"ן גבוה בשבילו מטיל דופי בכח רבינו לומר תורה.

ויש רואים איזה אחד שבקלות לומד ומחדש בעיון, לכן נדמה להם שרק כך אפשר ללמוד ולהם זה גבוה מדאי, אבל זו טעות גדולה וגם אינה אמת ואפילו קצת זלזול בספר של רבנו, כי גמרא גם קשה ללמוד, ויש הרבה יותר חריפים ממך, ואעפ"כ כיון שלימדו אותך בחידר שצריך ללמוד גמרא, אתה משקיע בזה זמן ומאמץ. אבל בספר של רבנו שעליו נאמר "ואת עלית על כולנה", לא לימדו אותה שצריך להשקיע כל כך מאמץ.

שישבו שנים במקום אחד בג"ע אחד ירגיש כל התענוגים ושעשועים והשני לא ירגיש כלום. ואמנם כתב בתורה יט תנינא שלשכר עולם הבא לא צריך שכל גדול כי א"כ איך יזכו בו חלושי השכל. וכתב שם שעיקר היא התמימות. אבל זה פשוט שהתמימות היא גם לקיים דברי רבנו שאמר ללמוד את הספר בעיון ולחדש בו/ו כל אחד כפי כוחו.

הרי כל אחד שלומד גמרא יודע שלא נולד עם הכשרון לזה, אלא קנה אותו במאמץ, וא"כ מדוע לא תתאמץ ללמוד לעיין בספר של רבנו ששבח אותו שהוא למעלה מכל הספרים, ושייך לכל אחד עד שאמר שמי שטוען שהליקוטי מוהר"ן גבוה בשבילו הוא אפיקורס. ונראה כוונתו כי מבואר בתורה קלד ותורה ס' אות ז'

*

הזהיר לכמה וכמה שישתדלו לחדש בתורתו (כמובא בליקוטי תנינא סימן ק"ה ועין שם מה שאמר לאחד בפרוש שאם יזכה לכוון אל תכן פגנתו בתורתו מה טוב עין שם), מזה מוכן שהיה לו גם כמה פגנות בדבריו הנוראים שגם אנחנו נוכל לידע ולהבין בהם קצת כן נזכה ללמד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תורתו באהבה ובשמחה כרצונו הטוב אמן:

עוד ראה שיש"ק ח"א תריח כשבאו מוהרנ"ת ורבי נפתלי פעם ראשונה לרבנו סיפר להם שלשה מעשיות ושם בהמשך אות תרכ המעשה השני הוא מהרב רבי שניאור זלמן מלאדי ז"ל, שהיה לו תלמיד שאמר שמונה שנים תורה על פי חסידות על תורה אחת של הרב, ובספור זה רמז להם שישתדלו מאד לחדש בתורתו הקדושה (אבג"ה פרק).

¹ ככבי אור בהקדמה לחכמה - ועתה מאלינו נדע ונבין פחות מטפה מן היים במה שנקרא בשם נחל נובע מקור חכמה (ד). שזה הוא השם של מדת הבינה פדוע לידעי חן כי אם "רבות פגות עשו חיל" להשיג השגות הנמשכות מאתה וממדת החכמה וכו', אבל להדבק ולהפיל בה בתכלית השלמות שאין שלמות אחריו, לא יקום עוד בישראל זולת "העלית על כלנה", פדוע ומוכן כל זה בספרי אמת ואנכי העני בדעת בשמעתי ובהבינותי בכל זה, תמכתי יתדותי בפקדת רבנו ז"ל אשר פקד וצוה על כל אחד לחדש בתורה עד מקום שיד שכלו מגעת.

ושם בששון ושמחה יז - אמנם שהלואי שאבין ואדע על כל פנים עשרת אלפים שנה לאחר התחיה דבור אהד מדבריו הנוראים כפי שידע אותו אדמו"ר ז"ל עוד בזה העולם, אבל על כל זה מחמת שאדמו"ר ז"ל בעצמו